
I. ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

УДК 377.478

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КЛАСТЕРІВ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

В. Ф. Проскура, кандидат економічних наук

Світовий досвід прискорення розвитку регіональної економіки на основі формування кластерів, безумовно, привертає інтерес органів влади. Адже саме регіональні органи управління відповідають за стійкий економічний розвиток територій, що сприяє створенню умов для реалізації запитів жителів цієї території.

Історичний досвід свідчить про те, що держава як власник далеко не завжди здатна забезпечити необхідну економічну ефективність використання довірених їй фінансових коштів і ресурсів. У сучасних умовах регулюючий вплив держави на економіку повинен бути переважно непрямим. Однак участь регіональних органів управління у визначенні стратегічних планів розвитку територій необхідна, оскільки й ринок далеко не завжди здатен забезпечити ефективний розподіл ресурсів, у першу чергу через високий ступінь невизначеності в умовах подовження терміну інвестування [1].

Проблематика формування кластерів у регіонах відображається в наукових працях таких вітчизняних і російських дослідників, як І. Брижань, О. Ваганов, В. Войнаренко, В. Геєць, К. Дудкін, Ю. Ковальов, Т. Климов,

В. Наумов, Л. Марков, М. Портер, Дж. Сорос, І. Ткачук, В. Федоренко, В. Чевганов та ін.

Метою статті є дослідження передумов і проблем формування кластерів у системі економічної безпеки регіону.

Стратегія розвитку регіону може бути намічена й реалізована тільки в умовах погоджених інтересів і дій органів регіонального управління (влади) і підприємницьких структур (бізнесу). Формування економічних кластерів надає додаткові можливості обом сторонам.

Аналіз параметрів внутрішнього стану кластера і його оточення дозволяє виділити внутрішні й зовнішні загрози розвитку. Врахувавши їх, можна провести оцінку конкурентної переваги кластера в обраній системі показників. Для детальної оцінки поточного стану кластера можуть бути використані індикативні підходи, орієнтовані на основні напрями стратегії розвитку. Перехід кластера на новий, більш високий рівень конкурентоспроможності, забезпечується за рахунок реалізації комплексу інвестиційних проектів. У реальних умовах, коли далеко не всі внутрішні та зовнішні фактори відомі, доцільно вибрати найкращий у певному значенні сценарій розвитку бізнесу й території.

Кластер дозволяє сфокусувати проблеми й сильні сторони сектора економіки. Організація, що представляє кластер, до якої можуть входити представники органів влади, має у своєму розпорядженні різноманітну й концентровану інформацію про діяльність підприємств, про стан сектора економіки, про ринок трудових ресурсів. Це істотно зменшує обсяг аналітичної роботи, яку виконують органи влади, і підвищує вірогідність інформації [6].

Участь владних структур у роботі координаційних органів кластера надає владі можливість безпосередньо впливати на прийняття організаційних і економічних рішень у кластері, виступаючи при цьому рівноправним партнером. За допомогою кластерів влада може краще розуміти ринкові тенденції, поєднуючи оцінки зсередини кластера й розуміння зовнішніх макроекономічних факторів, тенденцій і реалій.

Іншими словами, кластерний підхід надає владі інструментарій ефективної взаємодії з бізнесом, більш глибокого розуміння його характерних показників і тактичних завдань, дає можливість цілеспрямованого, реального та мотивованого стратегічного планування ресурсів регіону, розвитку територій.

Якщо метою кластера є здобуття глобальної репутації, залучення спеціалізованих ресурсів і вихід на світовий ринок, то йому необхідно привернути увагу фінансових організацій. Успіх кластерів зміцнює економічну ситуацію в регіоні, сприяє його економічному зростанню.

Незважаючи на необхідність всілякого зниження витрат, підприємці можуть бути орієнтовані на підвищення життєвого рівня в регіоні. По-перше, новим компаніям постійно потрібен кваліфікований персонал. По-друге, відомо, що репутація компанії позитивно позначається на обсягах продажу. Нарешті, підвищення рівня життя в регіоні – важливий фактор для залучення талановитих фахівців у регіон.

У рамках кластера влада може брати на себе різні ініціативи зі стимулювання активної діяльності приватного сектора. Наприклад, субсидування програм підготовки й перепід-

готовки кадрів відкриває нові можливості перед підприємцями, робітниками й фахівцями.

Для малих і середніх підприємств кластер може істотно знижувати бар'єр виходу на ринки збуту продукції та поставок сировини й матеріалів, робочої сили. Використовуючи репутацію кластера, підприємства одержують нові можливості доступу до фінансових ресурсів. Імідж кластера переноситься зовнішніми партнерами й на окремі підприємства кластера.

Можливо, найбільш простим і зрозумілим є зниження витрат за рахунок ефекту масштабу, що проявляється в умовах кооперації виробників і споживачів. Цей ефект використовується й поза кластерними утвореннями, однак глибина координації, тісні партнерські зв'язки учасників кластера дозволяють витягти значно більше користі в стислий термін. Кластер надає підприємцям нові можливості для систематизації проблем, що виникають, вибору способів їхнього подолання. Взаємодія з регіональною владою дозволить знайти методи й засоби вирішення тієї частини з них, що належать сфері компетенції області або муніципального утворення. Використовуючи вплив і авторитет кластера, бізнес і регіональні влади спільно можуть шукати напрями найбільш ефективного просування своїх ініціатив через державні структури, включаючи підготовку законопроектів на державному рівні.

Профільну структуру регіону формують його базові галузі й підприємства, продукція яких експортується за межі регіону, і забезпечує надходження в регіон первинного доходу. Тому регіональна влада більшою мірою зацікавлена в підвищенні конкурентоспроможності й прискореному розвитку базових галузей. Місцеві галузі обслуговують переважно потреби локального місцевого ринку, вони реалізують функції перерозподілу й примноження первинного доходу. Отже, вони також впливають на соціальні показники регіону й повинні бути у сфері інтересів регіональної влади.

Будь-яка політика, спрямована на створення кластерів, починається з визначення вже існуючих у регіоні передумов їхнього виникнення. Головні передумови для виникнення (формування, інкубації) кластера такі [4]:

1) з боку підприємницьких структур (бізнесу):

- наявність ключових власників і підприємств, які хоча б потенційно зацікавлені у співробітництві у межах кластера;
- коопераційні й інші зв'язки між підприємствами мають певні традиції, відпрацьовані механізми взаємодії, досить високий рівень взаємної довіри;
- інноваційний рівень багатьох підприємств і організацій потенційного кластера досить високий;
- провідні менеджери підприємств готові до діяльності в умовах зростаючого співробітництва й конкуренції в інтересах активного розвитку бізнесу й території;
- експортна складова у продукції кластера дозволяє говорити про його конкурентоспроможність;
- рівень домагань ключових власників високий (очевидне бажання подальшого інноваційного розвитку);

2) з боку органів регіонального управління (влади) і бізнес-оточення:

- органи регіонального управління зацікавлені в кластерному варіанті розвитку економіки регіону, розвитку кооперації та співробітництва;
- органи регіонального управління мають досвід успішної взаємодії з бізнесом, у тому числі в тому секторі економіки, в якому передбачається формування та розвиток кластера;
- нормативно-правова база в останні роки вдосконалювалася зусиллями структур управління регіону, що позитивно оцінюється керівниками приватного сектора та сприяє діловій довірі;
- склалася інфраструктура підтримки бізнесу, накопичено досвід участі в реінжинірингу підприємств, наданні консалтингових послуг;
- керівники регіону готові до діалогу з бізнесом на умовах партнерства;
- система професійної освіти має необхідні кадри й досвід підготовки кадрів для відповідних секторів економіки;

3) з боку громадськості:

- необхідність підйому регіональної економіки усвідомлена громадськістю, форму-

ються бажання й готовність діяльності для виходу економіки на траєкторію стійкого розвитку;

- відомі експерти, готові й здатні до розвитку діалогу влади й бізнесу з метою підвищення конкурентоспроможності кластерів і економіки регіону в цілому;
- визначилися лідери, які пропонують ідеї і документи, способи подолання кризи;
- є позитивний досвід роботи з бізнесом і владою в умовах зростання співробітництва й конкуренції.

Зазначені фактори носять переважно об'єктивний характер. Однак варто враховувати й істотну роль суб'єктивних факторів. У першу чергу у кожній зі сфер – влада, бізнес, громадськість – повинні бути лідери, які хочуть і можуть сприймати й реалізовувати методологію кластера: співробітництво заради підвищення глобальної конкурентоспроможності кластера в умовах зростання конкуренції усередині кластера.

З метою розширення можливостей регіональної влади для створення джерел фінансування інноваційних програм було б правильним надати право регіональним і місцевим органам влади:

- самостійно визначати перелік підстав для надання відстрочок у виконанні податкових зобов'язань;
- самостійно визначати перелік підстав в умовах надання інвестиційних податкових кредитів виробникам, які спрямовують ці кошти на технічне переозброєння виробництва.

Нарешті, такий важливий напрям економічного розвитку як формування кластерів, заслуговує спеціальних заходів підтримки. Прикладом таких заходів можуть бути державні цільові програми, які могли б бути потужним інструментом реалізації державних пріоритетів економічної політики. На жаль, останнім часом чимало таких програм фінансувалися не повністю або не фінансувалися узагалі.

Однак, якщо не надавати розвиткові кластера активної підтримки й покладатися винятково на процес саморозвитку, у найкращому разі цей процес може розтягтися на роки, а в гіршому – кластер під тиском наростаючої міжнародної конкуренції не зможе втримати

свої ніші на ринку. Останній сценарій передбачає необоротні втрати як для регіональної, так і для національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьєв М. Світова конкуренція та кластеризація економіки / М. Афанасьєв, Л. Мяснікова // Питання економіки. – 2005. – № 4. – С. 24–28.
2. Войнаренко М. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів / М. Войнаренко. – К. [б. в.], 2003. – С. 27–30.
3. Крпельницька С. О. Методологічні основи створення кластерів в українській економіці: регіональний аспект / С. О. Крпельницька // Вісник Прикарпатського університету. – 2005. – Вип. 2. – С. 54–58. – (Серія «Економіка»).
4. Ларіна Н. І. Кластеризація як шлях підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни і регіонів / Н. І. Ларіна, А. І. Макаєв // ЕКО. – 2006. – № 10. – С. 66–71.
5. Мингалева Ж. Кластеры и формирование структуры региона / Ж. Мингалева, С. Ткачева // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 5. – С. 97–102.
6. Скоч А. Міжнародний досвід формування кластерів / А. Скоч // Космополіс. – 2007. – № 2 (16). – С. 66–71.
7. Чевганова В. Кластери та їх економічне значення / В. Чевганова, І. Брижань // Економіка України. – 2002. – № 4. – С. 35–41.

УДК 332:388.14:330.15:330.133

УДОСКОНАЛЕННЯ ВАРТІСНОЇ ОЦІНКИ ТЕХНОГЕННИХ ЗБИТКІВ, ЗАПОДІЯНИХ ТРУДОВИМ РЕСУРСАМ РЕГІОНУ

**М. І. Бублик, кандидат фізико-математичних наук;
Т. О. Коропецька, кандидат економічних наук**

Проблема даного дослідження полягає в тому, що існуючі підходи до оцінки економічних збитків від негативного впливу надзвичайних ситуацій (НС) досить опосередковано оцінюють збитки, заподіяні трудовим ресурсам. За існуючою теорією оцінки економічних збитків від НС різного типу реципієнтами є населення як найширше поняття для означення людських ресурсів. Вплив НС на людські ресурси передбачає як пряму, так і опосередковану дію. Проте втрати, пов'язані із забрудненням водного й повітряного басейнів, вилученням з користування або погіршенням якості сільськогосподарських угідь і лісгосподарських ділянок, знищенням чи погіршенням рекреаційних об'єктів і об'єктів природоохоронного фонду, втратами флори і фауни, також вносять свій вклад у вартісну оцінку техногенних збитків, завданих НС трудовим

ресурсам, які доцільно включати до загальних втрат.

Проблема правильного обчислення техногенних збитків, заподіяних трудовим ресурсам регіону, у вартісному аспекті лишається наразі актуальною.

Широке висвітлення різних загальних сторін, поглядів на економіку праці та трудові ресурси здійснили провідні вчені Д. П. Богиня, О. А. Грішнова, М. І. Долішній, С. М. Злупко, А. М. Колот, І. С. Кравченко, Я. В. Остафійчук, Т. В. Перм'якова, М. В. Семикіна та ін. Проте багато проблем оцінки трудових ресурсів у регіоні ще недостатньо досліджені.

Загалом, поняття населення як сукупності людей, що проживають у визначених просторових межах (планета, країна, регіон тощо), є основою для формування поняття трудові ресурси, які в роботі [1, с. 69] визначаються як